

Toomas Hendrik Ilves, president

Muutuva maailmaga silmitsi seistes vajame Euroopas nii solidaarsust kui ka vastutust.

*Tiireldes, tiireldes suurduvas ringis,
Ei enam pistrik kuule peremeest,
Ei hoia keskpaik asju koos, kõik lammub;
Anarhia on valla ilma peal.*

William Butler Yeats

Aeglaselt, väga aeglaselt oleme hakanud või peaksime hakkama aru saama, et Euroopa põhjalikul ümberkorraldumisel, mis algas suureks paisunud ja jätkusuutmatu kommunismiehitise murenemise ja kokkuvarisemisega möödunud sajandi kaheksakümnendate aastate lõpul, on olnud palju suuremad ja kaugemale ulatuvad järelkajad, kui me oskasime ette kujutada. Pööris aina laienes, selle varjatud mõjud ulatuvad sügavamale, kui me isegi praegu, senistest muudatustest veel pahviks lööduna, suudame aduda. Me näeme ainult lähiminevikku, meid tabanud hädade vahetat põhjust – *post hoc, ergo propter hoc* –, mitte aga sündmuste pikemat kulgu. Lihtsameelse usu kõrval, et X toob kaasa Y – et Euroopa idaosa primitiivse ja jätkusuutmatu despotismi langemine paneb kõiki üheskoos otsaesisele laksatama ja tõdema: „Ahaa! Nüüd ma saan aru, õige tee on liberaalne demokraatia ja avatud turumajandus” –, mõistame, või vähemalt peaksime mõistma ka seda, et see kõik ei lõpe kaugeltki nii lihtsalt, otsekui ajaloo lõpp.

Nõukogude kommunism, mis alates selle tekkimisest 1917. aastal oli isegi lühiajalises perspektiivis toimimatu despotismivorm, suutis püsima jääda end sõjalise jõu abil taastootes ja 1940. aastatel Ida-Euroopat okupeerides. Me teame, et semukapitalism ruineerib majandust, kuid semukommunism ei suuda end isegi stardipakult lahti tõugata, pakkudes vaid armetuid privileege – suuremad halvad autod, parem halb tervishoid, parem halb haridus heade sidemetega vanemate lastele –, mida ei õigustata saavutustega, vaid enese nimetamisega helge tuleviku loojaks, sest ainult isehakanud Partei *suudab anda lootust paremale tulevikule*. Me kohtame seda mõtet peagi uuesti.

Deng Xiaoping mõistis juba 1970. aastate lõpul, kümmekond aastat enne selleks ajaks juba kulunud hruštšovkaks muutunud Nõukogude kaardimajakese kokkukukkumist, et ühiskond või riik ei saa elada võlgu tuleviku arvel, et tuleb võimaldada tootlikku loovat tööd ja et privileegid, mille taga ei peitu väärtust, toovad kaasa nõukoguliku stagnatsiooni. Deng mõistis, et ühiskondlik kihistumine, mille aluseks ei ole saavutused, vaid kuulumine parteisse, pole kestlik, mistõttu ta kuulutas: „On auasi olla rikas.” Ta ei öelnud, et on auasi elada sõnavabaduse ning vabade ja ausate valimiste tingimustes. Aga Hiinas mõisteti muudatuste vajadust ja võeti omaks kapitalism ilma demokraatiata. Moskva jäi märksa tõlbimaks vähemalt 1980. aastate teise pooleni.

Läänes mõisteti seda veel vähem, seal kinnitati endale, et idaeurooplased tahavadki ikkes elada. Suurema osa oma täiskasvanuelu vältel ma tõdesin, et Lääne inimesed uskusid seda tööpoolest. Baikali-Amuuri magistraali ehitavad õnnelikud eestlased, rahulolevad Poola torumehed ja viljavihke tarivad päevitunud Leedu kolhoosnikud suutsid kuidagi tekitada illusiooni, et tegu oli „alternatiiviga”, teise eluviisiga, mille poole meiegi pidime hakkama mingi utoopilise sulandumise käigus liikuma. Ent siis varises kommunism kokku ja Lääne-Euroopa sattus silmitsi „ohjah, mis siis nüüd?” -probleemiga, kui ühtäkki seisis tema ukstelävel kõik nood vaesed nõod, keda ei eraldanud enam okastraat, müür ega õieti mingi takistus. Terve kontinentiis pagulasi – inimesi, kes kõnelesid kommunismist täpselt samal ebamugavust ja rahutust tekitaval viisil nagu olid aastakümneid kõnelnud maha materdatud „emigrandid” idast. Vapustatud olid isegi need, kes ei olnud võtnud tõsiselt ühtesulamise müüti või CND [1](#) tobedaid väiteid, et ka venelased armastavad oma lapsi, mistõttu Moskva ei kavatse Lääne suhtes midagi halba, ja et

nende jaoks

tähendab sõnavabadus ehk lihtsalt seda, et midagi polegi öelda.

Meie, kes me nii Idas kui Läänes ei arvanud, et kõik on hästi, uskusime Atlandi hartast kulunud viiekümne aasta vältel, et me oleksime ühtsed, kui vaid poleks seda kurja Nõukogude Liitu oma puuduva demokraatiaga – me uskusime, et me võime leida lunastust armutu poolsajandi järel,

kui me näeme kõvasti vaeva ja räägime suu puhtaks, järgime reegleid ja teeme ära oma kodutöö. Me uskusime, et Lääne-Euroopa igatses meid sama palju nagu meie neid. Et me olime, nagu ütles Aristophanes Platoni „Pidusöögis”, ühe terviku kaks poolt, mille jumalad olid lahutanud, aga mis ikkagi lakkamatult teineteise poole püüdesid, et elada üheskoos *terviklikus ja vabas* uroopas. E

Selgus, et kõik on palju keerulisem. Kommunismi lõppedes jõudis kätte aeg lunastada välja ideologiseeritud neljakümnendate, viiekümnendate, kuuekümnendate, seitsmekümnendate ja kaheksakümnendate võlakirjad ja osakud. Me avastasime, et Lääne-Euroopale hakkas ikestatud ja vaigistatud idanaabrite vabastamine tähendama hoopis Poola torumeeste “sotsiaalset dumpingut” Prantsusmaal, „laisku Läti ehitajaid” Rootsis ja, kui uskuda veel 2011. aasta kevadel Soome lehtedes kirjutatud, „Tallinnast saabuvaid kurjategijaid”, kes igal õhtul maabuvad sadade kaupa Helsingi sadamas, või seda, mis väljendub fraasis, mida ma kuulsin juba 1990. aastal Münchenis oma majaperenaise käest, kui mu jalgratas varastati: “*Heute gestohlen, morgen in Polen*”

”
.
[2](#)

Vabanemisest ja sellele järgnenust sai probleemide sasipundar, mis väljendus läänesakslaste uhkuses („Vaadake, mida me oleme ränga tööga saavutanud”) ja idasakslaste kibedas vastureaktsioonis („Teil vedas, et teil oli võimetus seda teha”). Ainult et nüüd oleme meie siin Idas, kes me võtsime tõsiselt manitsusi olla vähenõudlik ja distsiplineeritud ning teha palju tööd ja järgida reegleid, avastanud, et kui ka läänesakslased tööpoolest tegid ränka tööd, hoidsid kokku ja panid nii aluse oma maa edule, siis teised lihtsalt laenasid ning puhusid oma SKTd üles laenuraha abil.

Arusaam, et just idapoolsed „tümikad” on süüdi kõigis Euroopa raskustes, on osutunud hämmastavalt püsivaks. See ulatub juba sajandite taha, kuid on tärganud eriti ägedalt taas viimasel paaril aastakümnel ja kuigi me arvasime, et see kaob koos ELi laienemisega, on see endiselt tugevana püsinud. Alles möödunud kuul (täpsemalt 3. novembril) väitis Jean-Claude Piris, endine Euroopa Ülemkogu õigusnõunik ja „ELi arhitekt”, nagu teda nimetati, ajalehes Financial Times, et kõigis ELi rahalistes vaevustes on süüdi Euroopa liiga kiire laienemine, millega toodi liitu maailmajao ekskommunistlik osa. Et me seepärast vajame kahekiiruselist Euroopat, „sest EL ei saa lubada, et teda kujutataks range kokkuhoiu sümbolina. *EL peab pakkuma laiemat poliitilist projekti, mis suudab anda lootust paremale tulevikule*”

”

Kui veel selgemalt öelda, siis tähendab see järgmist: see, mida meie siin idas nimetame elamiseks üle oma võimete, ei ole nii oluline kui „laiema poliitilise projekti pakkumine, mis suudab anda lootust paremale tulevikule”. Ärge looge tõelist väärtust, vaid laenake; võltsige arveraamatuid, valetage Eurostatile, elage teiste kokkuhoidlikkuse arvel. See on õigustatud. Kõik „parema tuleviku” nimel. Seda laadi juttu kuulsime me Ida-Euroopas viiskümmend aastat. Ikestatud alamate rõhumise ja enda privilegeeritud elu õigustamiseks kõnelesid kommunistid lakkamatult helgest tulevikust, pakkudes välja *laiema poliitilise projekti* (st ärge pange kunagi tähele raskusi, see on kodanluse tarbetu mure), mis

suudab anda lootust paremale tulevikule

. Paraku kippus too helge tulevik, too lootus kogu aeg kaugenema. See ei olnud loomulikult kommunistide süü, et helge tulevik kätte ei jõudnud – ei, selles olid süüdi kommunismi viis vaenlast: neli aastaaega ja rahvusvaheline imperialism. Või sabotöörid. Või kodanlikud igandid. Kas tõesti oleme täna meie, idaeurooplased, need, kelle kaela saab laduda mõnede vanade liikmesriikide laenamispoliitika süükoorma?

Lapsena vaatasin oma põgenikest vanemate kasutatuna hangitud mustvalgest televiisorist Ameerika Teise maailmasõja aegse multifilmi „Popeye” kordusi, mille peamine sõnum paistis olevat, et spinati söömine teeb tugevaks. Üks multifilmi tegelasi oli kobakäpp Wimpy, kes kordas ühest seeriast teise aina lauset, mis võtab hästi kokku suhtumise, mis on toonud Euroopa tänasesse olukorda: „Ma maksan rõõmuga teisipäeval tänase hamburgeri eest.” ELi kujutamine Ameerika multifilmina võib tunduda jõhker, arvestades meie maailmajaos tänaseks liigagi valitsevaks muutunud vastutuse vältimise kommet –, jõhker selles mõttes, et sageli karikkeeritud ameeriklased ja nende väidetavalt kultuuriimperialistlik massikultuur on tegelikult „Popeye” tegelase Wimpy kujul, kui tsiteerida Wim Wendersi filmi „Im Lauf der Zeit”, „koloniseerinud meie alateadvuse”.

Loomulikult ei pea me kogu ELile nina peale viskama seda, mida ütles üks „ELi arhitekt”, aga me teame kõigi ekskommunistlike riikide linna ümbritsevate magalarajoonide põhjal, millised tagajärjed on halval arhitektuuril. Veel tähtsam on see, et me teame, kui laialt on selline suhtumine levinud. Paraku.

Tekib aga küsimus, kes maksab Wimpy hamburgeri eest täna? Või vähemalt teisipäeval? Euroopa seisab saabuval talvel silmitsi probleemiga, kas üldse on võimalik säilitada aina kaugemale tõmbuvat helge tuleviku unelmat ning kunagise Poola kommunistliku partei esimese sekretäri Edward Giereki kombel saada tänane hamburger kätte teisipäevalgi maksmata, võttes laenu ja pannes kõiki uskuma, et nad on tegelikult töötanud oma hamburgeri, oma paranenud elatustaseme nimel. Mind teeb eriti murelikuks sosinakoos, mille järgi finantsvastutus kujutab endast ohtu demokraatiale ja demokraatiad neis riikides, mis vajavad hädasti eelarve kohandamist, ei pea vastu, kui üleskutseid ausa eelarvepoliitika tagamiseks tõsiselt võetakse. Et, nagu annab mõista too „arhitekt”, demokraatia on Euroopas midagi, mille eest peavad

maksma teised – suhtumine, mida toetavad rõvedad karikatuurid svastikaga ehitud Angela Merkelist.

Mulle tundub eriti kummaline, et keegi võib üldse rääkida liiga kiirest laienemisest. Kui komisjoni praegused ELi mitmeaastase finantsraamistiku plaanid püsima jäävad, ei saa me siin Idas Läänega võrdseks enne 2028. aastat, veerand sajandit pärast 2004. aasta laienemist.

Praeguseks on sellised riigid nagu Eesti või Poola olnud ELis sama kaua, kui olid *meie* liitumise ajaks olnud Rootsi, Soome ja Austria. Ometi ei nimetanud neid keegi toona „uuteks”

liikmesriikideks. Arutelud ühise põllumajanduspoliitika üle, mille puhul ühisturu tingimustes, kus kõik peavad maksma umbes sama palju traktorite, kütuse, pestitsiidide ja sööda eest, saavad „vanad liikmesriigid” otsemaksetena kolm kuni kuus korda enam raha, on näidanud, et meid võidakse – ja ma rõhutan,

võidakse

– pidada võrdseks, see tähendab mitte enam uustulnukaks, 2028. aastal.

NATO loodi aasta jooksul pärast vastava mõtte tekkimist. Euroopa Ühenduse leping töötati välja aasta jooksul. Ja ometi olid needki väga aeglased sammud võrreldes Marshalli plaani sünniga, millega paisati kaks kuni kolm protsenti USA SKTst Lääne-Euroopasse. Mainin neid fakte, et juhtida tähelepanu Ida-Lääne lõhe püsimisele ELis tänini. Mitte sellepärast, et see on ebameeldiv, mida ta mõistagi on, vaid see toob meelde ka „toolide ümbertõstmise Atlantico pardal”.

II

Eelnevatel mõtetel oli üks põhimõtteline viga: need on liiga Euroopa-kesksed, nad ei võta arvesse kõike *muud*, mis muutub sama kiiresti, nagu haihtub lootus, et prassivad Euroopa riigid suudavad tagasi maksta raha, millega nad on finantseerinud oma laenatud õitsengut.

Mis on siis veel muutunud paarikümne aastaga pärast kommunismi kokkuvarisemist Ida-Euroopas? Täna on Hiina majandus mahu poolest juba peaaegu maailmas esikohal. Väike protsent – konservatiivsel hinnangul võib öelda, et neid on kümme protsenti — hiinlasi, kes praegu naudib Lääne elatustaset, tähendab juba enam inimesi kui Saksamaal ja Prantsusmaal kokku. Reaalset, see tähendab mitte ressursside raiskamisele tuginevat kasvu, mis peaks põhjustama Euroopas kasvukadedust, ilmutavad ka Brasiilia, India ja Türgi.

Hiina esiletõusmisel on aga üks sügav kõrvalmõju, mis kitsalt Hiina majanduslikule mõjule keskenduvates aruteludes sageli tähelepanuta jäetakse – nimelt Euroopa suhted USAga, meie tähtsaima poliitilise ja julgeolekualase partneriga alates Teisest maailmasõjast. Valdava osa viimasest seitsmekümnest aastast (vähemalt Marshalli plaani lõpust alates) on USA olnud Euroopale see „teine”, kellele ennast vastandada, kellega võrreldes olla erinev labasest Popeyest ja Wimpyst. Jacques Derrida ja Jürgen Habermas arvasid 2003. aastal lausa, et antiameerikanism võiks olla Euroopa tõeliselt iseseisva välispoliitika alus (manitsedes muu hulgas üleolevalt idaeurooplasi niisuguse totruse eest nagu USA toetamine).

Enne mõtle, siis ütle. Tõepoolest, nii see lähebki, et USA tõmbub Euroopast tagasi ja orienteerub ümber Vaiksele ookeanile. Prioriteetide ümberseadmine oleks ehk neutraalsem mõiste, aga tegemist on tagasitõmbumisega, eemaldumisega, orientatsiooni muutumisega, loobumisega romantilisusest ja idealismist ning pöördumisega kaine ja mõistuspärase realismi poole.

Meie, eurooplased, hindasime kõike valesti. Pool sajandit toitis Euroopa kultuuri- ja sageli ka poliitilise eliidi seas valitsenud antiameerikanismi nende ajusopis pesitsev eeldus, et ameeriklased on siin alatiseks, mistõttu võib neist ka mitte välja teha. Neid võib tümitada, sest nad on nagunii siin nii täna kui ka homme. Ameerika-meelsus nii Idas kui ka Läänes oli lihtsameelne, mitteeuroopalik, märk sellest, et sinuga pole kõik päris korras või et sa oled pelgalt ameeriklaste sabarakk (sellele suhtumisele vastandus kommunismimeelsuse samastamine taipliku vaimuga, mis küll mõnel pool, aga sugugi mitte kõikjal Euroopas häabus pärast 1968. aasta augustit). Poliitikud unustasid, et allianssi aitavad koos hoida riiklikud huvid, sõjaväelaste, sõjatehnika ja raha eraldamine, mitte arvatavad ühised väärtused.

Meie, eurooplased, ja isegi meie sõbrad, Atlandi-üleste suhete pooldajad Washingtonis, mõistavad nüüd, et USA kohalolek ja huvi meie vastu ei pruugi olla kivvi raiutud. Jah, nüüd, kus see aeg on juba lõppemas või lausa lõppenudki, on oluline mõista, et me olime Ameerika kõige tähtsam partner. Et kui Henry Luce 1941. aastal suurejooneliselt nimetas 20. sajandi „Ameerika sajandiks”, kutsudes ühtlasi USA-d loobuma isolatsioonismist ja kaitsma demokraatiat ka oma piiride taga, siis USA välispoliitikas olid need seitsekümmend aastat selgelt „Euroopa sajand”.

1776. aastast 1917. aastani vältis USA hoolikalt sekkumist Euroopa sündmustesse. Robert Kagan märkis raamatus „Dangerous Nation”, mis käsitleb USA diplomaatia esimest sajandit, et Ameerikas kujunes traditsioon vältida igasugust sekkumist muu maailma asjadesse, kui see polnud täiesti hädavajalik. Kaubanduslikult küll, aga poliitiliselt kindlasti mitte. Sõjaliseltki ainult selleks, et kaitsta USA vahetuid riiklikke huve, mitte ideid või ideoloogiat. Isegi Esimene maailmasõda oli USAle ühekordne aktsioon, millele järgnes kiire tõmbumine endasse ja tagasi Ameerika pikaajalisele Euroopa asjadest kõrvalejäämise ja mittesekkumise positsioonile. Alles Teine maailmasõda tõi USA Euroopasse nii, et sellega kaasnes otseselt välja ütlemata, sageli vihatud, aga siiski alati eeldatud taotlus olla Euroopas ning kaitsta meid ja demokraatiat. Ameerika kohalolekut peeti sealtpeale endastmõistetavaks nii eurooplaste poliitilistes otsustes kui ka USA enda julgeoleku- ja inimressursside ning kaitsekulutuste jaotamises. USA ei ole kuhugi mujale eraldanud nii palju intellektuaalset, majanduslikku ja julgeolekukapitali kui Euroopasse. Kõigepealt sõjaliselt Teises maailmasõjas ja selle jätkuna külma sõja ajal, siis majanduslikult Marshalli plaani kaudu, institutsionaalselt NATO kaudu ja poliitiliselt kõigil tasanditel, on Euroopa võinud ikka nautida privilegeeritud partneri staatust.

Meil tuleb mõista ja sellega leppida, et see on põhjalikult muutunud. Täielikult. Tegu on shakespeare'liku „meremuutusega”. Kahekümne aasta jooksul pärast kommunismi varisemist Ida-Euroopas on USAs areenilt lahkunud poliitikute põlvkond, kel oli otsene külma sõja ja Euroopa kogemus. Isegi neile, kellele pingelõdvendus või tagasitõrjumine olid midagi enam kui õpikust leitud mõisted, kujutasid aastad 1989–2004 endast „otsade kokkutõmbamise” aega. Seda võiski oodata: pool sajandit kestnud võitluse järel totalitarismi vastu Euroopas oli loogiline, et kulus veel nii viisteist aastat, kuni demokraatia hõlma tõmmatakse omaaegsete Atlandi harta riikide idaosa viimasedki jupid, need, mille vabanemiseks kulus viiskümmend aastat. NATO laienes, EL laienes – põhimõtteliselt Euroopa sõjaeelsete enam-vähem demokraatlike riikide piirideni – ja USA võis siiralt öelda George W. Bushi mujal öeldud surematute sõnadega: „Ülesanne on täidetud.”

Oluline on aru saada, et USA vaatenurgast see oli just nii: ülesanne oli täidetud. Euroopa ei olnud enam probleem, vähemalt mitte selline, mille pärast Washingtoni helgeimad pead pidanuksid väherdes unetuid öid veetma. Ajal, mil Hiina tõusis esile ja hakkas taotlema üliiriigi staatust aina vähem segava ja rohkem kõigest sibliiva Venemaa asemel ning muret tuli tunda Al-Qaeda, massihävitusselvade leviku ja otseselt USA-d ründavate terroristide pärast, hakati eeldama, et Euroopa suudab endaga ise hakkama saada. Vähemalt enda ümbruses. Aga nagu me Eestis oleme näinud, on see eeldus osutunud valeks kõigis konfliktides, milles Lääs on osalenud, alates kahekümne aasta tagusest Bosniast kuni tänase Afganistanini. ELi eesistumise aegne Luksemburgi välisminister Jacques Poos kuulutas enne Balkani sõdu 1991. aastal uhkelt, et „Euroopa tund on koitnud”. Bosnias ja Kosovos läks Euroopal konflikti lahendamiseks vaja, et USA haaraks juhtohjad, Daytoni lepingute sõlmimiseks läks meil vaja Richard Holbrooke'i. Me läksime Afganistani alles siis, kui USA otsustas, et meil on vaja sinna

minna. Me kärpissime oma kaitsekulutusi, me vähendasime oma sõjaväge. Me hakkasime uskuma, et Immanuel Kanti „igavene rahu” on kätte jõudnud juba meie eluajal, ega vaevunud viivukski mõtlema, kes oli juba enne meid Euroopas samamoodi arvanud.

Euroopa sai sellise USA presidendi, millist ta arvas end olevat soovinud, uskudes mingil pentsikul põhjusel, et mustanahaline ja lapsena välismaal elanud USA president ei ole nii patriootlik ja on sestap „euroopalikum” ja „multilateraalsem”. Alles nüüd hakkab Euroopa mõistma, et Barack Obama ei kaitse sugugi vähem USA riiklikke huve kui üksipuha milline tema eelkäija ja et ta jätkab pikka, väga pikka traditsiooni. Euroopa ei ole aga veel täiel määral adunud, et Barack Obama on pärast Herbert Hooverit esimene USA president, kel pole tõelist Euroopa ega külma sõja kogemust, ei isiklikku ega perekondlikku. See ei ole muidugi Barack Obama „süü”, see tuleb lihtsalt põlvkondade vahetumisest ja probleemide muutumisest, millega USA silmitsi seisab. Kui me siin Euroopas sellest lõpuks täiel määral aru saame, saame aru ka sellest, et USA jaoks on „Euroopa sajand” läbi.

Seda ei ole õigupoolest raske näha ja mõned meist on seda näinud juba mõnda aega, aga kui keegi vajab ikka veel kinnitust, siis leiab selle oktoobrikuises ajakirjas Foreign Policy ilmunud Hillary Clintoni kirjutises „Ameerika Vaikse ookeani sajand”. Clinton ütleb päris selgelt, miks USA riiklikud huvid asuvad Aasias, mitte Euroopas:

„Aasia ja Vaikse ookeani piirkond on muutunud globaalse poliitika juhtivaks jõuks. Indiast Ameerika läänerrannikuni ulatuv piirkond hõlmab kaht ookeani, Vaikset ja India ookeani, mida seovad omavahel aina enam laevandus ja strateegia. Piirkonna arvele langeb peaaegu pool maailma elanikkonnast. Siin asuvad paljud maailmamajanduse tähtsaimad mootorid, nagu ka kasvuhoonegaaside suurimad õhkupaiskajad. Siin asuvad mitmed meie tähtsaimad liitlased ja olulised esilekerkivad riigid nagu Hiina, India ja Indoneesia.“

USA! on teisi, tõelisi probleeme ja kui neil on üldse mingi probleem Euroopaga, siis on see see, et me ei soovi tasuda oma osa iseenda kaitsmise eest ega panustada sellesse piisava hulga inimete ja tehnikaga. Ametist lahkuv USA kaitseminister ütles möödunud suvel hüvastijätukõnes NATOle:

„Euroopa, kus suur osa avalikkusest ja poliitikutest suhtub tõrjuvalt sõjalisse jõudu ja sellega kaasnevasse riskidesse, demilitariseerimine on muutunud 20. sajandi hüvest takistuseks, mis ei luba meil 21. sajandil saavutada tõelist julgeolekut ja kestvat rahu. [...] Tõeline või kujutletav nõrkus võib ahvatleda vaeleinvestustele ja agressioonile, aga sügavamal tasandil muudab

sellest tulenev rahastuse ja võimekuse nappus keeruliseks üheskoos tegutseda ja võidelda, et astuda vastu meie ühistele ohtudele.“

Kui lisada ohu puudumine Euroopas ning tõsised ohud Lähis-Idas, Kesk-Aasias ja Hiinas, on selge, et meie, eurooplased, ei ole sugugi esikohal. Atlandi-ülesed suhted on muutunud kiretuks ning seniste suundumuste jätkudes leiame, et meil ei ole ei USA valitsuse, Kongressi ega avalikkuse tasandil enam nii tõsiseltvõetavat toetust selle ainsa tõelise liitlase poolt, keda Euroopa oma ajaloolises mälus tunneb. Kui me vähegi püüame, võime mõistagi alati leida probleemi, mis tõmbab endale Washingtoni tähelepanu. Ehk nagu ütles ühe nimetamata jääva suure Euroopa riigi välisministeeriumi kõrgem ametnik Eesti suursaadiku kurtmise peale, et meile ei osutata tähelepanu: „*Machen Sie eine Krise.*“ [3](#)

Ma peaksin lisama, et Euroopa praegust rahanduskriisi käsitledes me seda just ilmselt teemegi. USA on teadvustanud, kui väga sõltub tema rahanduslik ja majanduslik heaolu sellest, mis juhtub samal ajal Kreekas ja Itaalias. Nagu sügavalt eurovastase Suurbritannia rahanduslik ja majanduslik tervis, nii sõltub ka USA majanduse tervis meie läbipõimunud maailmas Euroopa majanduse tervisest ja euro saatusest – see on ühtlasi tähtsaim teema USA ja ELi Washingtoni tippkohtumisel, kus osalevad presidendid Obama, Barroso ja Van Rompuy (paraku kajastatakse neid tippkohtumisi meie ajakirjanduses vähe, kuigi just seal langetatud otsus koordineerida USA dollarite kasutamist tõi kaasa suurima, kolm päeva väldanud tõusu börsidel pärast 2009. aastat).

Mitte kõik eelöeldu ei ole negatiivne. Tähelepanu puudumine märgib ka seda, et mõned asjad *ei* kujuta endast probleemi. See, et Euroopa ei ole enam USA silmis prioriteet, ei ole otseselt seotud Euroopa Liiduga. Ida-Euroopa ja Venemaa, USA poliitika vastavalt viimase kahekümne ja kuuekümne aasta peamised objektid, on nihkunud tagaplaanile, samal ajal kui Ameerika silmi köidavad aina enam Aasias varitsevad ohud ja seal peituvad võimalused. Idarindel muutusteta on rohkem välispoliitiline ilmateade kui rindeteade – seda me võime Eestis pidada vaid positiivseks.

Kõige õeldu järel võin naasta seisukoha juurde, et me viibime praegu keset põhjalikke ümberkorraldusi Euroopas. See tähendab omakorda, et me võime teha ja lausa peamegi tegema asju, mida me varem pelgasime ette võtta. Kuid me peame neid tegema nii, et me lisaks võimalusele midagi muuta näeksime ka muutusi, mis meid ümbritsevad.

Esmane probleem on fundamentaalne lõhe ELi institutsionaalse ülesehituse ja tõhususe vahel. Mida enam kõneldakse „kahekiiruselisest Euroopast”, erinevustest EL-17 ehk riikide vahel, mis kasutavad eurot koos sellega kaasnevate kohustustega, ning aeglasemalt liikuva eurovälise perifeeria vahel, seda enam torkab mulle silma, et institutsionaliseeritud, see tähendab ametlikule lepingulisele alusele tuginev „eurogrupp” on märksa heterogeensem kui EL-27 tervikuna ja et EL-27 raames tegutseb sootuks erinev omaette allrühm, riikide kogum (ehkki veel mitte koalitsioon), mille taustaks on fiskaalne vastutusvõime: väike defitsiit, vähene laenamine, valmisolek võtta ette poliitilisi muutusi konkurentsivõime ja kestliku kasvu tagamiseks.

Ma ei ole kahtlemata ainuke, kellele torkab silma tõsiasi, et Põhjala-Balti kuuik, mis koosneb kahest eurotsooni riigist (Eesti ja Soome) ja neljast eurotsoonivälisest riigist (Läti, Leedu, Rootsi ja Taani), on oma suhtumises ja valikutes tegelikult palju ühtsem kui eurotsoon tervikuna. Kõik kuus riiki pooldavad mõistlikku kulutamise- ja laenamispoliitikat, kõik kuus on osutanud valmisolekut viia läbi reforme. Selle kuuiku eurotsooni kuuluvatel riikidel on põhimõtteline kohustus kindlustada, et EL-17 ei jätaks arvesse võtmata meie naabrite ühiseid huve. Loomulikult ootame Eestis innukalt ka aega, mil EL-17 asemele astub EL-19 ja EL-21, see tähendab Läti ja Leedu ning Rootsi ja Taani võtavad sisse koha eurotsooni pealaua taga, mis on tänaseks muutunud ELis üheks tähtsamaks otsuste langetamise kohaks. Lisaks järgib eurogrupist kõrvale jääv Poola fiskaalpoliitikas Põhja-Balti kuuikut ja selle eurogrupi liikmeid märksa enam kui mitmed eurot kasutavad riigid.

Loomulikult on geograafia ja geomeetria palju keerulisem. Eurogrupis ehk EL-17 sees valitseb lõhe, kus ühel pool asuvad Saksamaa, Austria, Soome ja Holland ehk kolme A-ga hinnatud ning rohkem raha eraldavad kui vastu saavad süvatuumiku riigid, kellele järgnevad teises kihistuses Sloveenia, Slovakkia ja Eesti, kes pole ei kolme A-ga hinnatud ega (veel) netomaksjad, aga kes järgivad siiski ranget eelarvedistsipliini ja ühiseid reegleid. Teisel pool asuvad niisugused riigid, nagu Kreeka, Itaalia, Hispaania ja Portugal, kes eri põhjustel reegleid ei ole täitnud. Vahepealses tsoonis asuvad sellised eurotsooni riigid nagu kolme A-ga hinnatud Prantsusmaa ja kahe A-ga hinnatud Belgia, kes samuti annavad rohkem välja, kui vastu saavad (vähemalt järgmisel rahandusperioodil), aga kelle suhtumine eelarvedistsipliini on mõnevõrra ebajärjekindlam. Soome Euroopa asjade minister Alexander Stubb on välja pakkunud teistsuguse „geomeetria”, mille puhul ELi poliitiline juhtimine oleks kolme A-ga riikide käes.

Kõik need „muutuvad geomeetriad” kujutavad endast võimalikku tulevikku, ent siiski mitte veel selget valikut. Kõigil on oma tõenäosus, mis võib järsult muutuda vastavalt euro käekäigule ning riikide võimele ja tahtele kas või selle lühikese aja jooksul, mis jääb käesoleva artikli kirjutamise ja avaldamise vahele, viia ellu reforme ja võtta kasutusele meetmeid, mis, nagu me oma kogemusest hästi teame, on kindlasti ebapopulaarsed, vähemalt esialgu.

IV

Me ei seisaks Euroopas praegu silmitsi sellise segadusega, kui mitmed liikmesriigid ei oleks valinud suhtumises kokkuhoidu, defitsiiti ja laenamise põhimõtteliselt teistsugust seisukohta, kui nende endi poolt vaid mõned aastad varem loodud reeglid oleks eeldanud. Eesti ei oleks kindlasti saanud iial üle minna eurole, kui me oleksime teinud seda, mis on täiesti tavapärane paljude EL-17 riikide seas. Samal ajal ma kinnitan, et pole kuigi suurt vahet selles, kuidas käituvad eurotsooni riigid Saksamaa, Holland, Eesti, Soome või Austria ning eurotsooni välised riigid Rootsi, Taani ja isegi Poola.

Niisiis ei lange institutsioonide ülesehitus ja riikide käitumine kokku. Ma kardan, et nii ei saa jätkuda. Lõpuks kaitseb osa euro-17 riike oma suutmatust või soovimatust alluda kokkulepitud reeglitele seisukohaga, et „meie demokraatia ei suuda vastu panna sellisele kokkuhoiupoliitikale, mida meilt nõutakse”. Selle seisukoha esimesi võrseid on juba näha. Aga meil tuleb selgelt mõista, mida see tähendab. See tähendab, et rahanduslikult vastutustundlikel riikidel palutakse toetada prassivaid riike demokraatia nimel.

Mõnda aega võib seda teha, aga kui tegemist on sellise riigiga nagu Eesti, kus SKT inimese kohta on peaaegu võrdne Kreekaga, ent keskmine palk väiksem kui Kreeka miinimumpalk ning pensionid ja siseturu tingimustes jagatavad põllumajandustoetused kolm korda väiksemad, on ainult aja küsimus, millal *meie* valijad hakkavad mässama. Meie riigi valitsus ja ka opositsioon toetasid EFSFi meist rikkamate ja prassivate riikide huvides. Kolmveerand parlamendi

saadikutest hääletas selle poolt. Aga ärgem unustagem, et kolmveerand elanikkonnast oli vastu.

Siin võin ma oma maal näha esimesi seemneid sellest populismist, mis on tõstnud pead kogu Põhja-Euroopas: Hollandis, Taanis, Rootsis, hiljuti ka Soomes. Nii et paraku ei ole demokraatia ohus ainuüksi Lõunas — Lõuna toetamine kujutab endast üha suuremat ohtu rahanduslikult vastutustundlikele riikidele, kes ilmutasid solidaarsust ja otsustasid välja lunastada meist paremal järjel maad. Pealegi, kuigi palju tähelepanu on pööratud valitsuse vahetumisele riikides, mis rikkusid reegleid, ei ole samal ajal eriti märgatud minu meelest märgilisemat sündmust: valitsuskoalitsiooni langemist vastutustundlikus ja vaeses *uues* liikmesriigis, mis langetas raske valiku ning pooldas – ikka Euroopa solidaarsuse nimel – endast rikkama riigi toetamist.

See on tõsine probleem, ja oht Euroopale, mida me alles hakkame aduma, samal ajal kui me ikka veel kõneleme uutest ja vanadest liikmesriikidest ja räägime mõttetusi „populismist” täiesti valel moel. Usun, et sellel „populismil” ja „kolmekümnendate tondil”, mida kõikvõimalikud asjatundjad meile pidevalt silme ette maalivad, ei ole mingit pistmist selle populismiga, mida me kohtame praegu Põhja-Euroopas. See ei ole varatute ja töötute populism. See on rohkem selline populism, mille poole pöördusid Calvin ja Luther, mitte 1930. aastate fašistid. Nagu populism ikka, toetub see nõrdimusele, mille taga seisab ebaõigluse tunnetamine. Kuid nagu 16. sajandil, on selle ebaõigluse tunnetamise taga nõrdimus nende üle, kes lausa uhkeldavad põlgusega reeglite vastu, millest teised kinni peavad. Nende nõrdimus, kes võtavad kohustusi tõsiselt, nende üle, kes seda ei tee. Kas on see populism? Kas on see „1930. aastate tont”?

Ma ei saa nõustuda sellega, kui põhjaeurooplastele kleebitakse külge „populistide” silti sellepärast, et nad teevad just seda, mida neilt on palutud. Reeglite järgimise hind on „vaestele” riikidele nagu Eesti olnud ränk. Ent ometi, kui me lahutame maha „rikaste” võltsjõukuse, nende võltsjõukuse, kes täna ei suuda tasuda oma võlgu, kes on oma jõukuse kokku laenanud, kui palju rikkamad nad meist siis õieti on? Kui eurooplaseks olemine tähendab reeglite järgimist, mida võiks kutsuda ka austuseks seaduse jõu vastu, kas saab „Euroopa solidaarsus” olla tähtsam kui seaduse jõud? See on väga raske valik.

Ma usun kindlalt, et Eesti peaks mitte ainult täitma oma kohustusi, vaid olema ka nende seas, kes suhtuvad mõistvalt neisse, kes on sattunud raskustesse. Lõppeks oli just solidaarsus see, mida nii väga nappis meie suhtes 1940. aastal, ning meie kindel usk Euroopa solidaarsuse vajalikkusse on eestlaste Euroopasse uskumise alus. Aga et see toimiks, olgu Eestis, Poolas või mõnes muus „uues liikmesriigis”, mis on olnud ELi ridades piisavalt kaua, et teda võetaks juba tõsiselt, tuleb meil minema heita kategooriad, mis ei vasta tegelikkusele. Jah, me peaksime

olema esirinnas nende seas, kes teevad üheselt selgeks, et kui Euroopa ei mõista vastutust, siis ei saa olla ka solidaarsust – et enam ei ole võimalik lubada, et tänase hamburgeri eest makstaks alles teisipäeval.

Inglise keelest eesti keelde ümber pannud **Marek Laane**
W . B. Yeatsi luuleread tõlkinud **Märt Väljataga**

Toomas Hendrik Ilves on Eesti Vabariigi president. Ta on varem olnud Euroopa Parlamendi liige, Eesti välisminister ja Eesti suursaadik Washingtonis.

1 *Campaign for Nuclear Disarmament* (toim).

2 Saksa k: "Täna varastatud, homme Poolas" (toim).

3 Saksa k: "Korraldage mõni kriis." (toim).

Artikkel Diplomaatia [veebilehel](#) .
